

Drugačnost in različnost kot motivacija za nasilje

Janez Pečar*

S kriminalom nad drugačnimi in različnimi po rasi, narodnosti ali etničnosti, religiji in spolni ravnanosti, se v bistvu izraža tudi politično in nekonvencionalno nasilje, ki izhaja iz nekih fundamentalizmov, stare mitologije in xenofobije. Tovrstni kriminal pretežno motivirajo predsodki in nestrnost, njegovo etiologijo pa gre, poleg negativnih izkušenj in skrbi za lastno identiteto, iskati še v zgodovinski preteklosti in demografski sestavi prebivalstva, poleg morebitne ideoološke indoktrinacije. Pogosto pa organizirano skupinsko nasilje deluje s svojo sugestibilnostjo kot nekakšen socialni imitacijski stroj, ki s predsodki vabi k diskriminaciji in segregaciji drugačnih, o katerih ustvarja tudi različne stereotipe in jih stigmatizira ter potiska v obrobnost. Žrtve, ki so: migranti, azilanti, sezonci, izgnanci, prebežniki, begunci, pripadniki druge narodnosti ali manjšin, sploh tuji, ljudje drugačnega verskega prepričanja, spolno različni, lahko sprejmejo ta položaj ali pa se mu upirajo, odvisno tudi od tega, kako večinska skupnost uspešno politizira, demagogizira in problematizira njihovo drugačnost in različnost. Zato ponekod prihaja tudi do recipročne represije, kriminalne in druge viktimizacije, različnih družbenih pritiskov, tako simboličnih kot dejanskih.

Pri nas se glede ravnanja z drugačnimi velja ogibati klišejem, ki prihajajo z Zahoda. Kajti v zadnjih letih se ustvarja nezaupanje do »prišlekov« iz bivših jugoslovenskih republik, prihaja pa tudi do nezadovoljstva zaradi pojavov, ki nastajajo v komunikacijah z Evropo, ki prav tako prinašajo določeno nevarnost in nesprejemljivost v slovensko realnost.

Omejevanje in zatiranje nasilja zoper drugačne se začenja s spoznavanjem vzročnosti. Toda stopnja nasilja zaradi različnosti je vedno merilo odzivanja na posebnost. Legitimnost drugačnosti in različnosti pa mora hkrati dopuščati nestrinjanje z njima, le država mora skrbeti za ustrezeno regulacijo in odpravljanje tovrstnih radikalizmov in ekstremizmov ter blažiti konfliktost. Najhujši kriminal zoper drugačne in različne pa so predvsem vojne in oboroženi sropadi, v katere se vpleta sama država. Nov čas prinaša vedno nove možnosti za razločevanje in zavračanje ljudi po novih merilih. Kljub prizadevanjem za socializacijo v nenasilju, ni mogoče pričakovati družbe brez nasilja. Kajti že doslej je vsaka drugačnost morala plačevati svojo ceno.

Ključne besede: kriminaliteta do drugačnih, diskriminacija, nasilje, žrtve, rasne skupine, etnične skupine, druge družbene skupine.

UDK 316.483 : 316.35

Omnia mors aequat
Smrt vse izenači
Claudianus

V zadnjih letih v državah pluralistične demokracije in v razvitih postindustrijskih družbah s posebno pozornostjo obravnavajo t. i. »bias ali hate crime«. To naj bi bila kazniva dejanja, sicer storjena pretežno na konvencionalne načine, toda njihova posebnost je izbira cilja napada oziroma objekta, ki so mu namenjene kriminalne intencije. Za kriminal, o katerem razpravljamo, je pomembna žrtev, bodisi kot posameznik bodisi kot skupina. Kriminal iz sovraštva ali predsodka po svojih značilnostih pomeni novo ero deviantnosti, kar se že odraža tudi v posebnem zbiranju podatkov za kriminalne statistike. Tovrstni kriminal ogroža predvsem drugačne in različne, zlasti glede na raso, narodnost oziroma etnično pri-padnost, vero in spolno usmerjenost, čeprav se temu pridružujejo še kaka druga razločevanja med ljudmi. Večina navadno posameznika ali skupine označuje kot drugačne, različne in s tem

vredne pozornosti. Ta pozornost pa se ne oblikuje v pozitivnem, ampak v odklonilnem smislu in se v določenem obsegu razkazuje kot reakcionarno nasilje, ki ne prenese dialoga o različnosti. V tem nasilju se drugačnost označuje kot nevarnost in izizza zavračanje, ki mu tudi kriminal ni tuj. Še več, pomeni možnost in priložnost za obračunavanje s tuji, prišleki in morebiti še z ljudmi drugačne barve kože, da ne omenjamamo posebej tistih s spolnimi posebnostmi, ki zbujojo zgražanje, omalovaževanje, etiketiranje in večinsko odklanjanje ter motiviranost za predsodke.

S kriminalom iz sovraštva ali iz predsodkov, ki ga povzroča neka individualizirano obravnavana oseba ali diferencirana skupina, bodisi na podlagi vedenjskih, telesnih, religioznih, etničnih in sploh sociokulturnih in temu podobnih kazalnikov drugačnosti, se v bistvu izraža politično nasilje nad drugimi v posameznem ožjem ali širšem okolju. Zato je tovrstno nasilje družbeni problem predvsem tam, kjer prebiva ali kamor prihaja veliko različnih ljudi, pa za avtohtono prebivalstvo ali za večino postajajo (sociokulturna, socialna ali kaka druga) nevarnost. Toda, za to problematičnost je predvsem značilen predsodek, ki jih lahko utemeljen ali ne-

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 61000 Ljubljana, Kongresni trg 12.

utemeljen. Važno je, da se pojavi motivacija za drugačno ravnanje z drugačnimi.

Res je, da ilegalno priseljevanje tujcev (ki so drugačni po noši, oblačenju, običajih, jeziku in celo v prehranjevanju), kriminal neavtohtonega prebivalstva, ogrožanje in spolno nadlegovanje žensk še senzacionalizirajo različnost. »Hate« ali »bias crime« je odzivanje na drugačnost z nasiljem, zaradi želja po normalizaciji stanja, pogosto pa je vzrok tudi strah pred ogrožanjem večine. Zato po svetu nastajajo gibanja, podprtia z različnimi ideologijami ali brez njih, strankarska prizadevanja in razni obrambni mehanizmi posameznih skupin za nekakšno uravnavanje »nevarnosti«, ki prihaja od drugačnih. **Od tod toliko ksenofobije** (tudi pri nas) zaradi prišlekov, migrantov, tujcev, beguncev, azilantov in z njimi političnega, kulturnega, gospodarskega in drugega nasilja zoper nje, ki največkrat ostajajo nemočni. Različna ogroženost in stopnja moči, ki se izvaja nad njimi pa jih sili po eni strani ali v getoizacijo (kolikor že niso izolirani) ali v upiranje za priznanje enakovrednosti, kljub v drugačnosti (npr. homoseksualci, lezbijke itd.).

S kriminalom zaradi drugačnosti in različnosti se pojavljajo razni ideoleski, verski, rasni, nacionalni in drugi konflikti in predvsem konflikti identitete. Z njimi se čestokrat poudarjajo neki fundamentalizmi ali stare mitologije, s katerimi ljudje žele tudi v prihodnost, ne da bi pomislili, da bi ta bila lahko čisto drugačna. Tudi država je pretežno potisnjena v položaj, ko nič ne ukrepa, zato pa ji na obeh straneh izražajo nezaupanje. Ogroženi ji očitajo, da jih ne brani (npr. tujci v Nemčiji leta 1992), tisti, ki pa jo štejejo za svojo, pa da jih mora varovati pred prišleki in sploh drugačnimi (od tod zaostrena imigracijska politika in azilantsko pravo, težje pridobivanje tujega državljanstva itd.).

Pri nas v Sloveniji smo danes, tudi s pogostejšim problematiziranjem »tujcev«, sredi med razumevanjem težav »prišlekov« oziroma drugačnih in različno izraženo ksenofobijo, ki se kaže zlasti z zbiranjem Slovencev na ustrezni strankarskonacionalni podlagi. Zato naj bi bilo tole pisanje nekakšen prispevek k razmišljanju o drugačnosti in različnosti, ne nazadnje tudi pri nas.

1. Predsodki o drugačnosti

Predsodki o drugačnem imajo lahko integrativen ali segregativni pomen. Nastajajo zaradi različnih lastnosti, ki razločujejo ljudi med seboj.

In kolikor smo po eni plati lahko strpni do njih, pa ustvarjajo predsodki vznemirjenosti zaradi morebitnega »varstva«, če ne drugače, pa vsaj nekih simboličnih vrednot, ki jih ljudje goje neredko tudi pod vtisi javnega mnenja, navad, običajev ali čisto zasebnih nagnjenj oziroma izkušenj. Zato imajo predsodki dosti podobnosti z orientacijskim sestavom, vrednotami, motivacijami in še s čim, kar kaže razmerje do nečesa ali nekoga. To pa je neredko vzrok za agresije v kakih specifičnih oblikah socialnih interakcij, za vzbujanje ali vzdrževanje strahu, še zlasti če izhaja iz neke nepovprečnosti, različnih sposobnosti ali lastnosti itd., ki delujejo na nekakšno jezno razvnemanje ali reagiranje zoper koga ali kaj. Včasih pa so predsodki tudi vsiljeni.

Na splošno je predsodek »stereotipno, neznanstveno, dogmatično, hipotetizirano prepričanje, zasnovano na tradicionalnih nazorih in zmotah ali nepreverjenih trditvah in lažnih avtoritetah in vrednotah«.¹ Večinoma je predsodek »negativna in neugodna drža do neke skupine ali njenega posameznega člena, značilno zanj pa je stereotipizirano verovanje. Nastaja iz procesov znotraj nosilca«.² Pri predsodkih gre torej za neko trajnejše prepričanje o nečem, največkrat o ljudeh, kot pripadnikih nekih določenih družbenih skupin ali o skupini kot celoti. Največkrat gre za odbojna, negativna stališča ali antipatije do rase, naroda in sploh drugih ljudi, ali bolje rečeno, za slabo mnenje o njih, četudi brez ustrezne utemeljitve.³ Predsodki pogosto izhajajo iz neutemeljenih izhodišč in so močno čustveno obarvani, vendar jih ljudje le težko spreminjajo ali se jim odpovedujejo.

Družboslovne znanosti se ukvarjajo predvsem s predsodki, ki se pojavljajo v razmerjih med različnimi družbenimi skupinami, razlike med njimi pa sprožajo celo deviantne vedenjske oblike, zaradi katerih se kršijo tudi priznane družbene norme in ustvarja škoda različnih vrst, ne nazadnje tudi v kulturi in oblikovanju vrednot. Predsodki služijo nerazumskim funkcijam njenovega nosilca, ki jih z njimi zapolnjuje. Čisto na kratko bi lahko rekli, da je predsodek predvsem neustrezna verska, etnična ali kaka druga drža,⁴ ki pa nikakor ni nepopravljiva.

Objekti predsodkov so zato izpostavljeni različnim pritiskom, nesprejemanju, odklanjanju,

¹ Rječnik sociologije i socijalne psihologije, s. 478.

² A Dictionary of Social Sciences, s. 527/8.

³ Sociološki leksikon, s. 487.

⁴ A Dictionary of Social Sciences, s. 528.

grožnjam in sovražnosti, kolikor ne docela ne posrednim napadom na življenje in premoženje. S tem pa seveda različnim oblikam kriminala, diferenciacije, segregacije, stigmatizacije, ekskomunikacije, getoizacije, bolj ali manj vidnemu podcenjevanju, kolikor ne v posameznih primerih celo odstranjevanju in fizičnemu iztrebljanju (primerjaj tovrstni položaj v BiH). Zaradi predsodkov in z njimi kakor koli povezanimi motivacijami prihaja do etničnega čiščenja, masovnega poniževanja ljudi in njihovih etničnih skupin (posiljevanje žensk) tja do genocida in s tem povzročanja različnih potreb po množičnem preselejanju zaradi izogibanja frustrativnemu doživljanju in strahu pred nevarnostjo, ki jo pomenujo nosilci predsodkov.

Predsodki so izraz določene nestrpnosti ter podcenjevalnega, kolikor ne celo sovražnega ravnanja s tistimi, ki so jim namenjeni. Teoretično pojasnjevanje pretežno upošteva družbena in psihološka izhodišča, pri čemer ugotavlja, da so predsodki največkrat posledica pridobljene socializacije, kar poudarjajo zlasti psihodinamske in situacijske teorije. To pomeni, da predsodki vendarle nastajajo zaradi nekih negativnih preteklih življenjskih izkušenj ljudi in njihovih skupin. Spoznanja, ki iz tega izhajajo, gotovo niso brez pomena za izogibanje predsodkom, ki v nas ljudeh vsak dan tako ali drugače intenzivno nastajajo, marsikdaj že pod vtisi enega samega dogodka, kaj šele, če smo izpostavljeni nenehnim pritiskom, ki oblikujejo naše pogledе, ne le na svet kot neko celoto, marveč tudi na posamezne okrog nas.

Zlasti so nevarni negativni predsodki dominantnih skupin, če jih pogojujejo: občutek superiornosti, vtisi, da so manjšinske skupine drugačne ali manj vredne, občutki lastninske pravice do moči, privilegijev in statusa ter strah, da manjšinske skupine ogrožajo moč, privilegije in status prevladujočih skupin ali elit.⁵ Od tod seveda nujnost nastajanja različnih stereotipov o drugih, ki so lahko avtostereotipni kot hetero-stereotipni in pogojeni s posameznimi tako psihološkimi kot družbenimi in ekonomskimi interesimi ter spodbujevani s političnimi, kulturnimi, identifikacijskimi in drugimi vplivi ter osebnostnimi dejavniki.⁶

Predsodki se po svojih jakostnih stopnjah kažejo kot: ugovarjanje, zavračanje ali izogibanje, diskriminacija, telesni napadi in iztrebljanje,

kar je najhujša oblika nasprotovanja in sovražnosti. Zadnja stopnja praktičnega razkazovanja moči predsodkov je torej genocid, oziroma do skrajnosti izvedeno superiorno ravnanje z drugačnimi in domnevno manj vrednimi, nad katerimi se še danes manifestira surovost in brutalnost do skrajnih meja, kar potrjujejo tudi razmere na bivših jugoslovanskih tleh.

2. Etiološka problematika

Ukvarjanje s kriminalom iz predsodkov ali deviantnostjo do drugačnih je hkrati moralo privesti tudi do skrbnih razmišljajev o tem, zakaj do pojava sploh prihaja, in kje oziroma v čem so zlasti družbeni, kulturni, nacionalni, zgodovinski, socialni in še kakšni drugi razlogi. Zato ni odveč poudariti, da predvsem v državah, kjer se ta nevarnost pojavlja, vestno proučujejo tovrstno problematiko, kar je poudarjeno zlasti z ustanavljanjem različnih vladnih in drugih komisij. Ne le za proučevanje procesov, ki peljejo s sovraštvom do drugačnih v različne ekscese, marveč tudi za pripravljanje in predlaganje ukrepov, ki naj omejujejo nesprejemanje različnosti.

Temeljno etiološko vsebino je gotovo iskat v razmerah posamezne družbe z njeno zgodovinsko-preteklostjo in narodnostno oziroma etnično sestavo, ki se zaradi migracij, ki nastajajo pod pritiski različnih vrst, nenehno spreminja. Čeprav gre marsikdaj korenine tega zla iskat v patološkem narcizmu avtohtonega prebivalstva, v večinskem narodu, v beli rasi, v najmogočnejši religiji v sinkretičnih družbah itd., pa je vendarle računati tudi s tem, da »drugačni« ustvarjajo pri drugih občutke o neustreznosti svojih lastnosti, ki jih kažejo tam, kjer so, oziroma tam, kamor prihajajo. In če se temu pridružujejo še ideološke indoktrinacije z določeno stopnjo organizacije izražanja nestrpnosti; če imajo ljudje tudi zaradi svojih osebnih razlogov ali izkušenj, ki jim ustvarjajo predsodke, priložnost nastopati zoper različne; ker na tak način pogosto zlasti v množici delujejo lahko docela anonimno in se pri tem še unificirajo in homogenizirajo; kolikor ni nasilje zoper drugačne sploh nekakšna kulturna dediščina, ali če gre pri nastopanju zoper kakšne pojave ali ljudi za razkazovanje maskulinizma ali kratko malo za nekakšen »machism« (npr. pri nasilju zoper homoseksualce), potem so gotovo podane razmere za nasilje, ki ga pojmujejo kot kriminal iz sovraštva ali deviantnost iz predsodkov.

⁵ Blumer, H.: v navedbi Ule, M., s. 121.

⁶ Prav tam, s. 136—139.

Pri tem pa je za razmere v svetu pomembno še nekaj. Kriminal iz predsodka oziroma nestrnosti in nesprejemljivosti drugačnih je v zadnjih letih najbolj pogost in najbolj ogrožajoč pojav v tistih družbah, v katerih so že nekoč družbeno dopustno, legalizirano ali vsaj ideologizirano diskriminativno ravnali z drugačnimi od večine, dominantne skupine ali vladajoče politike. To pa je predvsem v ZDA, Avstraliji in Kanadi (zoper staroselce, Žide in Črnce), v Nemčiji (zoper Žide in sploh nearijsko prebivalstvo, Rome, duševno abnormalne itd.) in v imigrantskih družbah z visoko stopnjo priseljevanja ljudi z drugačnimi navadami, običaji in vero (Francija, Švica, Velika Britanija, Nemčija, Skandinavske države itd.) in razmeroma povsod po svetu, kjer dobiva določeno politično težo tudi združevanje spolno drugačnih in različnih (lezbijke, homoseksualci, sodomisti in podobni).

Seznam motiviranosti za pojave kot so desni ekstremizem, rasizem, antisemitizem, nacizem, ksenofobija, sovraštvo do spolno različnih itd., ni tako skromen. Vzroke gre vedno iskati v razmerah, v katerih morajo različni ljudje živeti skupaj. V njihovem ožjem ali širšem okolju nastajajo razlogi, da se vrednotijo po nekih lastnostih ali okoliščinah, ki jih med seboj ločujejo. Skupno bivanje in življenje v posameznih okoljih jim na tej ali oni strani vedno zbuja določeno skrb za lastno identiteto, ki je največkrat pogojena z nekim občutkom ogroženosti, pri čemer sploh ni nujno, da sta to ogrožanje in strah utemeljena. Kajti predsodki pretežno temelje na nepreverjenosti tistega, zaradi česar so ustvarjeni. Neznanci, tuji, drugačni, prišleki in podobni pa so: umazani, nekultivirani in nevzgojeni, drugačnih navad in običajev, neredni in, po različnih mnenjih, deviantni, surovi in nasilni, ogrožajo domače ženske in so zato moteči, ogrožajo javni red in mir ter so zato potrebni neke reakcije, korekcije in sploh normalizacije za ureditev stanja v socialnem, psihološkem, kazenskem in ne nazadnje tudi političnem smislu (nastajanje strank, ki se potegujejo za nacionalno čistost (npr. Nemčijo Nemcem, Slovenijo Slovencem itd.), pri čemer seveda ne gre pozabljati na razloge za strah pred drugačnimi, ki se zelo različni.

Zaradi tega je nasilje zoper drugačne modelirano predvsem kulturno in strukturalno. **Kulturno**, zaradi prepletanja dominacije ali podrejanja neki kulturi, in **strukturalno**, zaradi različnosti v socialni neenakosti ljudi, zaradi česar

čutijo nekateri, da so več kot drugi in predvsem boljši, si lastijo pravico, da z drugimi delajo drugače, kot s sebi podobnimi. Z drugačnimi ali različnimi zato ravnajo tudi nasilno in ne nazadnje z izvrševanjem kaznivih dejanj. »Hate« ali »bias crime« privlači torej pozornost tudi radi ustreznega družbenopolitičnega in kaznovnega ukrepanja.

Deviantnost zoper drugačne vznemirja družbo zlasti zaradi svoje brutalizacije ravnanja, kar je v pluralističnih družbah, ob njihovi stopnji demokracije, čedalje bolj problematizirano s številnimi pogledi na nasilje sploh.⁷ Pri tem pa ne zanemarjajo niti krize vrednot, ekonomskih in socialnih frustracij, kakor tudi ne kulturnih konfliktov in zgodovinskopoličnih vzrokov.⁸

3. Konceptualizacija kriminala iz predsodka

Proučevanje kriminala iz predsodka (»hate« ali »bias crime«) je razmeroma nov pogled na določeno deviantnost, ki jo tako imenujejo predvsem zato, ker je nevarnost, ki izhaja iz pojava, obrnjena zoper ljudi. Ti ljudje so zaradi svoje rase, religije, narodnosti ali pripadnosti določeni etnični skupini ali zaradi svojih spolnih nagnjenj oziroma orientacije drugačni od drugih v svojem okolju, ki nimajo teh lastnosti, pa hkrati predstavljajo večino. Zaradi teh posebnosti okolje drugačne pogosto napada, moti, diskriminira, izločuje ali jim še kako drugače onemogoča mirno življenje, ta dejanja pa so bodisi kriminalna bodisi grožnja osebnim pravicam ali državljanskim svoboščinam oziroma civilnim pravicam sploh.

Zgodovina sicer potrjuje, da to ni nov pojav, saj so ljudje vedno z nezaupanjem gledali na »različne in drugačne«, toda v zadnjem času, morda tudi zaradi enakega zagotavljanja pravic, enakosti med ljudmi, pravičnosti in zakonitosti, doslednejše varnosti itd., jemljejo kriminal zoper drugačne izredno resno in odgovorno. Po drugi strani pa je kriminal, ki ga povzroča sovraštvo do drugačnih, dokaj nevaren in nevzdržen, zlasti za najbolj demokratične družbe, ki so hkrati tudi najbolj bogate. In ker dajejo zgled drugim, je gotovo pojav ne le v regionalnem ampak v svetovnem merilu izredno moteč. Kriminal, ki nastaja iz tega razloga, ni le individualno, mar več največkrat organizirano skupinsko nasilje. Navzven se kaže z razvijanjem in razširjanjem določene ideološkosti, z ustreznim razkazova-

⁷ Glej zlasti, Wolfgang: Violence and Riots, s. 19.

⁸ Coppard-Briton Y., s. 5-11.

njem znamenj pripadnosti, konformizmom z nekim določenim mišljenjskim modelom ter razširjanjem in propagiranjem sploh ter takšnimi socialnimi interakcijami, ki motijo veljavni pravni red in politično ureditev. Veliko skupin, ki ogrožajo drugačne in različne, ima po svetu tudi svoja imena (verjetno je ena takšnih najbolj znanih skupin Ku Klux Klan), z različnim »inventarjem« pa zbuja v javnosti tudi ustrezeno psihologijo privlačnosti in posredujejo primerna sporočila tako v medosebnih, znotraj osebnih in množičnih komunikacijah. Take skupine s svojim delovanjem, ki se prilagaja okolju in ustreznim psihologi množic, v marsičem **delujejo kot socialni imitacijski stroj**, ki s širjenjem predsodkov vabi k diskriminaciji in segregaciji drugačnih in različnih.

Razločevanje, zavračanje, nesprejemanje in največkrat celo sovraštvo do rasne, narodnostne, verske, spolne in morebiti še kake drugačnosti, pogojeno s predsodki ali pod njihovimi vplivi, se največkrat kaže z določenim vedenjem, z verbalno in telesno različnimi stopnjami surovosti in to od dajanja neugodnih in negativnih pri-pomb, obrekovanja in neprimerenega verbalizma, prek poškodovanja ali ogrožanja stvari in imetja (požigi v ZDA in Nemčiji, vojna na bivših jugoslovanskih tleh sploh itd.), do pretepanja, telesnega obračunavanja in umorov, ki prav tako niso redkost, ne glede na to, ali so bili zaradi doseganja določenih učinkov načrtovani vnaprej, ali pa so nastali kot posledica prevnetega in prekoračenega razkazovanja sovražnosti do drugačnih, kar se je zlasti pokazalo z naraščanjem desnega ekstremizma in neonacizma v Nemčiji (Skinheads, gospiska rasa, ksenofobija ozziroma sovraštvo do tujcev itd.).

Naraščajoče razločevanje glede na okoliščine, ki po navedenih lastnostih označujejo ljudi, go-tovo vodijo v **diskriminacijo drugačnih in različnih** ter s tem v zvezi domnevno manj vrednih, nad katerimi se želi razkazovati ne le njihovo nesprejemanje, marveč tudi dominacija nad njimi, ne glede na to, kakšni nagibi povzročajo te pojave. Diskriminacija⁹ pa nasploh pomeni drugačno ravnanje, neugodno obravnavanje, gospodovanje, potiskanje v ozadje, svobodno izražanje predsodkov in negodovanje zoper one, ki niso všeč tistim, ki misljijo, da so »pravi«.

Povsod po svetu in tudi pri nas pa so posamezniki in skupine, ki se v določenem socialnem okolju razločujejo od večine. Ne glede na to, ali

so Židje, Črnci, Romi, tujci, homošeksualci in lezbijke, bolniki z AIDS itd., jih sodobna družba ob naraščanju »sovraštva« do drugačnih želi zaščititi in v marsičem tudi na spolnem področju omogočiti uveljavljanje njihovih posebnosti, kolikor ne docela formalno, pa vsaj z morebitnim varovanjem njihovega življenja in imetja. Od tod povečana pozornost »osovraženim«, drugačnim in različnim in sploh kriminalu iz sovraštva ter deviantnosti iz predsodka. Ne nazadnje tudi s posebnim zbiranjem statističnih podatkov kot »močnem novem sredstvu, kateremu se ne bo težko spopasti s sfanatiziranim nasiljem zoper posameznike zaradi njihove rase, vere, spolne orientacije ali etnične pripadnosti...«¹⁰

Kriminal iz predsodka prihaja torej v središče pozornosti nekaterih družb. Obravnavati ga začenjajo ločeno, predvsem zaradi njegove motivacije, čeprav se pojavo-slovno kaže kot preprosta konvencionalna deviantnost.

4. Prevladujoča prepričanja ozziroma stereotipi

S kriminalom prav določenega sovraštva, kot danes pravijo temu, ali z marsikaterimi predsodki o drugih, ki so drugačni in različni od obsojevalcev, ki imajo »moč« in priložnost, da to počenjajo, nastajajo stereotipi o ljudeh in nekakšno tipizirano gledanje na soljudi s posebnostmi, zaradi katerih odstopajo od večinskih pogledov ali prepričanj. Pri tem gre za nekakšno razločevanje tipičnega od netipičnega, vsaj v posameznem pomenu. To »netipično« se poraja ne le iz drugačnosti in različnosti, ampak tudi iz posameznih potreb, značilnosti, posebnosti ter individualnosti, če že ne sposobnosti. Nastaja torej neko posebno **socialno modeliranje**, ki razvršča ljudi, jih kategorizira, tipizira in zaradi drugačnosti in različnosti neredko tudi ekskomunicira. Tovrstni procesi so v veliki meri posledica stereotipiziranja ljudi v okolju, ki z nekimi značilnostmi odstopajo od drugih, navadno od večine in to v našem primeru predvsem zaradi okoliščin, utemeljenih na rasni, verski, etnični in tudi spolni podlagi.

Stereotipiziranje je torej nekakšno verovanje, da so posamezniki, skupine ali stvari takšni, kot se pričakuje, glede na njihovo ocenjevanje in vrednotenje, ki izhajata iz rutiniziranih navad in presoje tistih, ki to delajo. Menijo tudi, da je raba stereotipov celo neodvisna od vrednotenja in učinkov. Neredko gre kratkomalo za popre-

⁹ A Dictionary of Social Sciences, s. 203.

¹⁰ Lieberman, s. 33.

proščanje stvari ali sploh napačno ocenjevanje ljudi, kar je pogosto čustveno določeno s kakimi prevladujočimi bodisi pozitivnimi bodisi negativnimi sestavinami oziroma sprejemanjem ali ne-sprejemanjem.¹¹ Stereotip je hkrati lahko pomemben, kolikor je vprašanje navade. Na stereotipe vplivajo tudi posamezni javnomnenjski pritski.

Zato se dogaja, da negativna stališča do drugačnih ali različnih (Romi, Židje, lezbijke, homoseksualci, migranti oziroma tujci, neznanci itd.) vodijo k sovraštvu in diskriminaciji tako posameznikov kot njihovih skupin, tudi s »socialno posredovanimi izkušnjami«.¹² Toda zavračanje drugačnosti nikoli ne ostaja samo stvar posameznika. Le-ta največkrat **osebno dojeto stereotipiziranje prenaša na druge** oziroma ga kakor-koli kolektivizira, kar se izraža s skupinskim razkazovanjem negativnih odnosov do drugačnih (Skinheads, Neonazis, desni radikalizem itd.) in še posebej s kriminalom nad njimi. Nesprejemanje drugačnosti, še zlasti, če vzbuja strah, ogročenost, nelagodje in podobne občutke, navadno ne ostaja na ravni verbalizacije ali mnenjskega poudarjanja nestrinjanja, marveč se pogosto **radikalizira z javnim zaznamovanjem**, ki se konča s fizičnim zatiranjem prizadetih in uničevanjem tistega, kar imajo, od njihovega premoženja do njihovih vrednot.

Nesprejemanje ali **zavračanje drugačnih** se navadno **začenja z njihovim stigmatiziranjem**. Stigma ali družbeno zaznamovanje pa je (za pisanje o drugačnih in različnih) predvsem negativno označevanje tako posameznikov kot njihovih skupin zaradi določenih, spet drugačnih pričakovanj, ki vplivajo na vedenje označevalcev do stigmatiziranih. Kolikor se tovrstni procesi sicer začno z moralnim označevanjem, pa se ne končujejo le s tem, marveč se razraščajo v dosti hujše oblike, kot so npr. diskriminacija, izolacija, segregacija, do neposrednega ogrožanja, odstranjevanja in uničevanja.¹³ Večina torej s **stigmo izloča drugačne**, ker ima, po Goffmanu, njihove lastnosti za nesprejemljive, kolikor ne odklonske in zato nevarne. Zoper to nevarnost pa se navadno po svojih ekstremistih največkrat upira z nasiljem nad zaznamovanimi, ki se zato

¹¹ A Dictionary of Social Sciences, s. 694/5.

¹² Ule, M., s. 109.

¹³ V Nemčiji je bilo npr. do oktobra v letu 1992 več kot 1400 nasilniških dejanj, 10 umorov, okoli 900 telesnih poškodb in več kot 400 požigov, ki so jih storili pripadniki desnega radikalizma, motivirani z antisemitizmom in sovraštvom do tujcev, Neue Zürcher Zeitung 20. Okt. 1992, s. 4.

boje razkazovati svoje posebnosti in so največkrat potisnjeni v položaj, da jih skrivajo, ne priznavajo, se jim ogibajo, ali pa so prav zaradi tega nasilja prisiljeni k združevanju in skupinskemu upiranju. To se danes po svetu najbolje vidi pri drugačnih po spolnem življenju in različnih po narodnosti (tujci v imigrantski skupnosti).

Vsako označevanje in sprejemanje stigme se **nadaljuje v marginalizaciji** oziroma sprejemanju načina mišljenja in vedenja, ki ga narekuje večina, in označene potiska v družbeno obrobnost. »Marginalizirani pa so,« kot pravijo, »vedno manj civilizirana bitja«¹⁴ in kot taki nenehno podrejevani, zatirani, razdeljeni in nesrečni, še zlasti tudi zato, ker jih družbeno nadzorstvo budneje opazuje ter v njih intenzivneje išče razne oblike odklonskosti. Zato so marginalizirani dvakrat ogroženi, neformalno, z družbenim izločanjem, in formalno, s pogostejšim procesuiranjem, zaradi česar nerедko prihaja do zmotnih mnenj, da so bolj kriminalni kot drugi v večinski skupnosti. Toda raziskave kažejo, da to največkrat ni res, ali pa velja le za posamezne pojave oziroma za kaka posebna območja.

Stereotipiziranje in označevanje navadno spremja posnemanje, kar gotovo vpliva na na-raščanje nasilja. To se v zadnjih letih kaže povsod po svetu. Na to pa so dosti bolj občutljivi v pluralističnih demokratičnih družbah (ZDA, Nemčija itd.) kjer tudi masovno izražajo negodovanje nad desnim radikalizmom in ksenofobijo.

5. Žrtve kriminala, nastalega iz drugačnosti in različnosti

Kdo so sploh danes v sodobnem svetu, dosti različnejšem od tistega v preteklosti in zgodovini sploh, žrtve kriminala, nastalega zaradi drugačnosti in razlik med ljudmi, ki morajo živeti skupaj. Po kazuistikti držav, od koder prihajajo opozorila, in tudi pri nas v marsičem nismo dosti boljši, so to predvsem: migranti, azilanti, izgnanci, prebežniki in begunci in sploh ljudje drugih narodnosti, pripadniki etničnih skupin in manjšin ali tujci ter ljudje drugačnega religioznega prepričanja, pa lezbijke in homoseksualci in glede spolnih navad različni, da ne omenjamamo tistih s telesnimi posebnostmi, ki jih je človeštvo že od nekdaj obravnavalo drugače, jih zavračalo, gledalo zviška in jih označevalo,

¹⁴ Rječnik sociologije i socijalne psihologije, s. 344.

kakor je vedelo in znalo, toda nikoli naklonjeno. Med drugačne in različne bi lahko prišteli tudi duševno in telesno prizadete, ljudi s telesnimi napakami in psihičnimi težavami, z govornimi motnjami, posebnostmi v vedenju in podobne.

Z ljudmi, ki so telesno in duševno drugačni, je civilizirani svet začel ravnati sčasoma drugače. Do tega so gotovo pripeljale tudi znanosti o človeku, ki mu, ne le pomagajo premagovati težave, ampak tudi spremnijati poglede. Docela drugače pa je s človeškimi **posebnostmi in različnostmi**, ki se dajo kakorkoli politizirati, demagogizirati in problematizirati s stališčem strahu, ogrožanja, in ki zmorejo doseči neko socialno, politično, etnično, spolno in še kako skupinsko identiteto. In to tako močno in upoštevanja vredno, da pri drugih zaradi posebnosti zbuja občutke sovražnosti, nesprejemanje, odklanjanje in sploh zavračanje do take stopnje, da ne gre le za zmanjševanje stikov z njimi, marveč prihaja celo do premoženjskih in telesnih napadov, vključno z umori. Na tak način viktimizirani postajajo zaradi svojih lastnosti v socialnem okolju toliko pomembni za življenje v skupnosti, da jih je treba ne le označevati kot take, ampak tudi ravnati z njimi drugače kot z vsemi ostalimi. Od tod ksenofobija ali sovraštvo do tujcev, narodnostna, etnična, verska ali spolna agresija, splošno vznemirjenje in propaganda, tja do skupinskega združevanja za upiranje nevarnosti pred tujci, obenem s strankarskimi politizacijami, iskanjem in poudarjanjem nekih mehanizmov identifikacije, z izključevanjem različnih in celo drugače mislečih iz vsakdanjega življenja in delovanja, tja do represije nad žrtvami, vključno z odpuščanjem z dela ali ustvarjanjem težav za zaposlovanje.

Žrtve t. i. kriminala iz predsodka ali sovražnosti, gotovo ne morejo ostajati ravnodušne do tega, kako z njimi ravnajo. Pri njih se prav tako začne oblikovati skupinska identiteta, v kateri **iščejo zaslombo in moč za upiranje, nastajajo in razraščajo se potrebe za recipročno represijo**, vsaj v določenem obsegu, čeprav na drugačen način od tistega, kar jih ogroža. Njihovo reakcijo določajo posebnosti manjšinske skupine in njihovim lastnostim primerna reaktivna mentaliteta. Zato iščejo med sebi enakimi ali podobnimi ustrezno solidarnost in oblikujejo kolektivno poistenje ne le za opravičevanje svoje različnosti, marveč tudi za samoaktualiziranje (npr. homoseksualci, tujci v emigrantskih družbah itd.), kolikor seveda v izjemnih primerih ne prihaja celo do »fighting back«, kar navadno še

toliko bolj poudarja različnost viktimiziranja in draži napadalce ter jih opozarja na upravičenost predsodkov in sovraštva ter organiziranja na višji stopnji.

Kriminal nad drugačnimi in različnimi, s povijski kot so umori, telesne poškodbe, grožnje, verbalno vznemirjanje, do požigov in uničevanja ali poškodovanja stvari, da ne omenjam različnih oblik vandalizma, imajo svoje **pred-, med- in poviktimizacijske značilnosti**. Ustvarjajo različne oblike viktimizacije, pri čemer so pogosto **ogroženi tudi bližnji, kot nekakšne sožrtve**, po izhodišču »an injury to one is an injury to all« (žalitev enega je žalitev vseh). Prizadetost čutijo torej vsi, ki so ne le enaki ali podobni napadenim, marveč tudi vsi, ki žive z njim skupaj. Viktimizirani s kriminalom iz sovraštva so bolj čustveno prizadeti kot žrtve konvencionalne oziroma splošne kriminalitete, ogroženo je njihovo lastno samovrednotenje, trpi njihova lastna identiteta, strah pred oškodovanjem se širi na vse podobne tistim, ki so neposredno napadeni. Zato ta viktimizacija ni le fizična, kar se najbolj manifestira, ampak je tudi psihološka, socialna in gospodarska, odvisno od tega, **za kakšne vrste žrtev gre in kje je njihova ranljivost največja**. Viktimiziranje drugačnih in različnih ustvarja zato najrazličnejše frustracije, tenzije, prizadetosti in prikrajševanja, in kar je ključno, povečuje občutljivost za nasilje in tovrstno samozaznavanje.

Iz teh izhodišč je viktimizacija, povzročena s kriminalom iz sovraštva ali predsodkov, predvsem primarna — ogroženi so različni in drugačni, predvsem neposredno, čeprav tudi sekundarnega oškodovanja ne gre zanemarjati, ker gre pri tem za dosti več kot je neposredno osebno ogrožanje. Da pa gre lahko tudi za terciarno viktimizacijo, nam zlasti v Evropi kažejo javno organizirani protesti v Nemčiji in Avstriji v zadnjem času, ko so prizadeti desettisoči ljudi, predvsem tisti, ki se ne strinjajo z nekim radikalizmom, neonacizmom in ekstremizmom zoper tujce. Tako na eni kot na drugi strani je dosti čustvenega odzivanja in ravnanja, ki vedno ustvarja željo po vračanju z enakim. Torej udarec z udarcem.

6. Ranljivost žrtev

S tem, da se tako obravnavanim daje očitno vedeti, zlasti še z nesprejemljivim ravnanjem, odklanjanjem in morebiti še radikalnim zavračanjem ali celo odklonskim vedenjem nad njimi,

da so drugačni in različni, in morebiti to »javnomnenjskost« še sami začenjajo tako dojemati, potem ni daleč do ranljivosti in občutljivosti za te zavrnilne procese, ki imajo lahko še različne druge posledice, morebiti podobne tistim, s katerimi se pojasnjuje sekundarna deviacija v teoriji kriminologije.

Stigmatiziranje z drugačnostjo in različnostjo ima zato večstranski pomen. Po eni plati vpliva tako na posamezni kot na večinsko skupnost, po drugi pa ustvarja toliko večje posledice za tiste, ki veljajo za drugačne in različne in zoper katere so naperjeni sovraščvo in predsodki zaradi njihovih posebnosti in odražanja, kakršnega ustvarjajo v socialnem okolju, v katerem prebivajo (ali so prisiljeni živeti). Večina, ki jih označuje, izvaja nanje določen socialni pritisk, ki ga lahko ob neposrednih dogodkih sprejemajo ali zavračajo. Kolikor sprejemajo predsodke zoper svojo skupino, jih to gotovo pelje v neko demoraliziranost, vsiljevano identitetu, in čeprav jim to ustvarja travme in frustracije, fobične in aversivne občutke, kompleks manjvrednosti in morda še samoobsojanje itd., se tem občutkom sčasoma podrejajo. Morda tudi zaradi tega, ker jim drugega ne kaže, ker so sami prešibki, podpore v širši skupnosti pa ne najdejo. To se je doslej v zgodovini tudi polpretekle dobe velikokrat dogajalo, dokler posamezni družbeni tokovi, npr. s seksualno revolucijo, pod vplivi feminističnih gibanj, z razvojem civilne družbe itn., niso ustvarili razmere, ko so tudi etnično, rasno in predvsem spolno drugačni lahko brezskrbne prišli na dan in se začeli organizirano združevati in boriti za svoje osebne pravice in državljanke svoboščine. Toda, še danes si morajo npr. spolno drugačni prizadevati za enako obravnavanje v vojski, policiji in še kod drugod.

Kolikor pa so si posamezniki ali manjše skupine že uspeli izboriti določen položaj v okolju, kjer žive, pa vedno znova doživljajo določene odpore, ki se marsikje tudi še danes kažejo tako v simboličnih kot v dejanskih viktimizacijah, v negativnem obravnavanju, določenem marginaliziranju, netolerantnosti, ekstremizmu, militantnem nacionalizmu, rasizmu, desnem radikalizmu ali v čisto preprosti ksenofobiji.

Zaradi svojega položaja v socialnem okolju tako označevani drugačni in različni, večinoma lahko predvidevajo vedenje do sebe in so pripravljeni ne le na različne oblike tveganja, ampak tudi na neprijetnosti, ki jih doživljajo v posameznih življenjskih situacijah, tako v stikih s

prostorsko blizkimi kot z drugimi, s katerimi imajo opravka, tja do problemov pri zaposlovanju in do obravnavanj na delovnem mestu, če ga sploh imajo in kolikor so ga uspeli obdržati. Pogosta brezizhodnost jih zato sili v depresijo, apatičnost, naveličanost, nezadovoljstvo, anomičnost ali pa v strah, jezo, tja do občutkov krivde in poskusov samosramotnega po eni strani ali na upiranje po drugi, vedno pa je deviantnost tista, ki je najbolj pri roki. Na to kaže vsaj statistično nadpovprečna kriminalna obremenjenost npr. staroselcev v Kanadi, Avstraliji in drugod, ki jo lahko ovrednotimo tudi kot krivično ravnanje nadzorstva z avtohtonimi skupinami prebivalstva. Te so zaradi gospodarskih, političnih, socialnih in drugih razmer intenzivnejje izpostavljene negativnim vplivom alkoholizma, revščini, marginalizaciji in so zato morale postati bolj kriminalne, ženske pa se prej prostituirajo.

Drugačni in različni so zato po teoriji družbenega in simboličnega interakcionizma v nekakšni samoizpolnjujoči diskriminaciji, anonimnosti in socialni dezorganizaciji. S svojim obstojem v večinski skupnosti povzročajo strah in zmedo, pozornost in potrebo po konformizmu, ki ga nad njimi izvajajo z zastraševanjem in kaznovanjem — torej z represijo. Kajti iz različnih razlogov označevani kot drugačni in različni so predvsem vedenjski problem in zato najprej nadzorstveni objekt. To gotovo dokazujejo najnovejši predpisi o zbiranju tovrstnih statističnih podatkov.¹⁵ Več pozornosti pa hkrati pomeni več nevšečnosti, več neprijetnosti in vedno več odkritih deviantnosti in viktimitete. Od tod spet potreba po samoobrambi in iskanju varstva, ne le pri državi, ampak tudi drugod.

Tuja raziskovanja odkrivajo zlasti psihične posledice oškodovanosti s t. i. »hate ali bias crime«: »močnje spanja in nočne more, glavobol, diarejo, nekontroliran jok, razburjenost in nemirnost ali vznemirjenost, naraščanje uživanja alkohola in mamil, poslabšanje razmerij z drugimi,¹⁶ razvrednotenje, upadanje samozavesti, internalizacijo stigme, neustrezno samodojemanje, pa žalost, negotovost, demoralizacijo in druge občutke, odvisno, ali gre za zatiranje spolno drugačnih, migrante, etnično in versko ogrožene in nasploh nemočne zaradi rasnih, verskih, etničnih in spolnih razlogov. Vsaka vrsta viktimizacije prinaša svoje posledice, tipične zanjo.

¹⁵ Glej npr. Federal Hate Crime Statistic Act v ZDA, v Lieberman, s. 33/4.

¹⁶ Garnets et al, s. 367.

7. Ravnanje z drugačnimi pri nas

Kolikor primerjamo razmere v naši, razmeroma majhni državi, v kateri za prenekatere stvari sploh še ni jasno, kako in kaj najbolj racionalno in optimalno početi z njimi, se moramo vprašati, kdo so pri nas drugačni in različni, ki bi po enakih ali vsaj podobnih izhodiščih bili ogroženi s »hate« ali »bias« kriminalom. Marsičesa iz tujine ni mogoče prenesti k nam brez ustrezne verifikacije, znanstvenoraziskovalnega dela in ocenjevanja. Zato velja ob vseh takih in podobnih družbenih pojavih, procesih in dogodkih **veliko previdnosti in izogibanja klišejev**. Glede na našo majhnost in ob zaskrbljenosti za našo »nacionalnost« pa smo toliko bolj občutljivi in pozorni na vse, kar se v nas in okoli nas dogaja in kar bi lahko tako ali drugače ogrožalo slovensko bitnost. Po Kosu, s katerim se je docela mogoče strinjati glede slovenskega nacionalnega značaja pa: »Slovenec ni pluralističen niti do sebe samega, kaj šele do drugih, tujih mu kultur. Do južnih balkanskih kultur je vzvišen, pred germanskim in latinskim čuti strah in nezaupanje, kar mu narekuje njegov pradavni občutek ogroženosti. Ta občutek je lahko namišljen ali resničen, kar pa niti ni pomembno, ker je to nemogoče meriti. To je ostanek zgodovinskih kolektivnih izkušenj.«¹⁷

Kali predsodkov ali predsodki zoper drugačne in različne, kot smo sami, obstajajo v slovenski dejanskosti. Zaradi drugačnih se razvijajo strah, ogorčenje, ogroženost, kolikor ne sovraštvo. Kolikor nam še ni, zaradi kulturnih obrazcev in morebitnih vplivov »seksualne revolucije«, pomembna različnost na področju spolnosti in njenih navad, in ker na tem področju ni obravnavane veliko tovrstne »ekscesivnosti«, pa je vse drugo dosti bolj navzoče, zlasti z zadnjim državotvornimi spremembami na ozemlju nekdanje socialistične Jugoslavije.

Drugačnost in različnost se na Slovenskem zamenja dojemati v zadnjih dveh letih predvsem zaradi vseh tistih, ki prihajajo iz jugovzhoda, torej predvsem tistega, kar je narodnostno, etnično in versko različno od nas, Slovencev. In ne glede na to, kaj so v resnici in kakšni so kot ljudje, so drugačni, ker so drugih narodnosti, ker so drugačne vere, ker prihajajo iz krajev izven Slovenije in ker so še begunci, pregnanci, preseljeni, ker govore drugače in celo molijo dru-

gače, ker se ne oblačijo tako kot mi in ker imajo celo prehranjevalne navade drugačne.¹⁸ Zato nastajajo predsodki in tako odklonilno dojemamo vse tisto, kar ne delamo mi sami. Vendar smo do nedavnega celo živeli v skupni državi in razlike smo jemali kot neko eksotično posebnost, ki nas nikoli ni vznemirjala, ker so živeli drugačni od nas predvsem drugod. Kolikor smo jih kot množico posameznikov sprejemali na delo, pa smo jih, če že ne izolirali, pa vsaj dojemali kot nujnost, vendar se je že tedaj v nekaterih krajih, kot so npr. Velenje, Jesenice, Ravne, začela pojavljati ksenofobija in skrb za staroselstvo.

Zdaj je drugače. V mali državici, ki ji tudi v gospodarstvu, proizvodnji, turizmu in še kje ne gre dobro, ki še nima urejenih meja s Hrvaško, ki se ji zapira prost dostop na odprto morje, in ki tujcem z Zahoda prodaja še tisto malo, kar ima, ob naraščajoči brezposelnosti in kriminalu (včasih celo mafiskskega tipa) itd., gledamo na vse, kar ni »naše«, z nezaupanjem in celo z zatajevanim sovraštvo toliko bolj, ker so tisti, ki prihajajo k nam, iz drugačne »soseščine«. Javna pozornost se v marsičem obrača k njim in različnost ter drugačnost dobivata ustrezno publiciteto, za katero še ne bi mogli reči, da je senzacionalistična, toda gotovo je v skladu s predsodki, ki v zvezi z drugačnostjo pri nas nastajajo. Nemalo predsodkov in pomislekov sploh pa povzroča tudi okoli 160 000 Neslovencev z dvojnim državljanstvom, kar vzbuja vprašanje: »kam kdo spada?«¹⁹ Vse to in še marsikaj drugega, čestokrat nastalega iz negativnih izkušenj posameznika, ustvarja mnenje, da so »tujci« drugačni (podobno kot je to na Zahodu): umazani, neredni, primitivni, nekulturni, nasilni, nedelavni, izkoriščevalski itd. In po drugi strani so: bogati, pohlepni, izkoriščevalski in podobni ter zato prav tako nevarni in nesprejemljivi.

Kolikor pri tem ne gre samo za mednacionalno nerazumevanje, se pojavljajo, zlasti z begunci, še intraetnični konflikti med posameznimi sku-

¹⁸ Begunci imajo zelo radi enostavno hrano in ne marajo prežganja, krompir jim je najljubši v oblicah brez dodatkov. Ko smo jim pred časom pripravili krompirjevo solato z rdečim radičem, so jo odklonili, češ, da rož v krompirju ne jedo. Tudi naš kruh jim ne ustreza, ker je drugačen, kot so ga valjeni in nam zato nekateri stalno očitajo, da jim ves čas dajemo star kruh. Mečejo ga v Lahnjo...«, v Milovan Dmitrić: Begunci bodo lahko praznovali ramazan. Delo 15. 2. 1993, s. 2.

¹⁹ Zakrajšek Vojko: Tam pobija, tu se zdravi, Novice 12. 2. 1993, s. 17.

¹⁷ Kos Marko: (Ne)moč taličnega lonca, Delo, sobotna priloga, 23. 1. 1993, s. 23.

pinami, ne nazadnje tudi z izključevanjem lastnih ljudi (npr. posiljenih Muslimank in njihovih otrok, ki jih zavračajo in izločajo iz lastnih skupnosti).²⁰

Ali so pojavi in procesi dojemanja drugačnosti in različnosti pri nas normalen odziv na izredne razmere, je seveda vprašanje, o katerem bo mogoče trezno razmišljati potem, ko bodo mimo. Javnost na Slovenskem se je doslej obnašala dokaj trezno, ob upoštevanju prenekaterih mehanizmov nevtralizacije nacionalnega šovinizma na eni strani in s široko organizacijo človekoljubne pomoći, po drugi. Tudi vidnejših ekscesov kriminala iz sovraštva in zaradi različnosti doslej ni bilo. Toda trajnejše stanje, v kakršnem smo sedaj, bo morda povzročilo, da bomo tudi v tem z zamudo sledili pojavom kriminala, s katerim se srečujejo drugod zaradi navzočnosti velikega števila drugačnih in različnih.

8. Omejevanje in zatiranje deviantnosti iz predsodkov

Deviantnost, nastajajoča zaradi predsodkov do drugačnih in različnih in zlasti iz sovraštva do tujcev, čeprav je lahko po svoji zunanji fenomenologiji docela konvencionalna, ima po svojih vsebinskih konotacijah posebno motiviranost. Ta je ne nazadnje tudi politična, kar vedo povsod po svetu. In čeprav se dolgo časa niso zavedli, se v zadnjih letih z vso pozornostjo lotevajo reševanja te problematike, ki gotovo ni preprosta, zlasti ne v sinkretičnih družbah z versko in rasno razklanostjo, v državah z visoko stopnjo nedomačega prebivalstva, v deželah z velikimi imigracijskimi tokovi in še marsikje, kjer je pestrost prebivalstva poudarjena z različnostjo — četudi samo v načinu spolnega življenja.

Nesprejemanje drugačnih in različnih se poleg drugega kaže predvsem v predsodkih, ki dostikrat prehajajo v nasilniške oblike, bodisi v interakcijah med ljudmi, bodisi v posameznih političnih odločitvah oblasti. Od tod razločevanje ekspresivnega od instrumentalnega nasilja.²¹ Tudi policija pogosto nezadostno varuje prišleke, migrante, obrobne in sploh ogrožene pred večinskim prebivalstvom. Zato leti dosti očitkov prav na policijo in druge mehanizme nadzorstva, ki ne omogočajo pričakovanega varstva, četudi v t. i. pravnih državah, ki se hvalijo s človeškimi

pravicami in državljkanski svoboščinami in se nam s svojimi organizacijami in predstavniki ponujajo kot vzor, pa same niso sposobne doma napraviti reda in omogočiti določenim ljudem, skupinam in drugim tistega varstva, ki bi ga morali imeti. S politično motiviranim nasiljem pa se ne le znanost, ampak tudi katerakoli država, že zaradi porazdelitve strankarskih interesov, nikoli nista uspevali uspešno bojevati. Čeprav so na voljo najrazličnejša sredstva zakonitega prisiljevanja k ustreznemu konformizmu, jih država uspešno uporablja le proti posamezniku, nikoli pa ne zoper množice bodisi organiziranih ali neorganiziranih ljudi. Kajti vedno so v ozadju določeni interesi in koristi, ki so pri nekaterih vodilnih družbenih skupinah zdaj bolj, drugič pa spet manj pogosti. In kolikor se politične stranke vpletajo v reševanje družbene problematike, gre vedno za določeno taktiziranje in politizacijo problematike in kompromisarstvo.

Vendar se v normalnih družbah omejevanje in zatiranje nasilja zoper drugačne gotovo zamenja s spoznavanjem vzrokov in normaliziranjem stanja, ali bolje, odstranjevanjem vzrokov. Toda, ali je mogoče v današnji Evropi odpraviti migracije; dati vsem manjšinam pričakovane možnosti razvoja in avtonomnost, če se čutijo ogrožene; ali je mogoče doseči enakost v sinkretičnih družbah, če se še posebej razločujejo po veri in narodnosti (kot je to npr. v Bosni in Hercegovini); ali je pričakovati »ozdravitve« homoseksualcev in lezbijk? Tega tudi od razvite informacijske družbe 21. stoletja ni mogoče zahtevati, še posebno ne ob poudarjanju pravice do drugačnosti in različnosti in omogočanju lastne identitete vsakomur, takšnemu, kakršen je, in ne glede na to, kakšen je. Meša Selimović je v tem smislu zapisal: »Ničesar nisem mogel izbrati, ne kraja rojstva, ne mesta, ne staršev, ne rodu, vse mi je bilo vsiljeno«.²² In če nam je ljudem vsiljевано tisto, kar je za nas najbolj ključno, potem bi se veljalo s tem sprijazniti, toda prav to je tisto, kar je najtežje in kar ostaja v predsodkih, naših navadah, običajih, pogledih in gledanjih, ocenah in sploh v nas samih.

Krvida politike, oblasti in države je gotovo v tem, da nas ne morejo spremiščati, ne tistih s predsodki, ne onih, ki povzročajo predsodke drugim zaradi svoje drugačnosti. V tem je ne-sreča človeške zgodovine in stopnja nasilja za-

²⁰ Zapuščene posiljene Muslimanke, Delo 25. 1. 1993, s. 20.

²¹ Schwind et al., s. 477.

²² Meler/Glušac: Težave drugače mislečih, Delo 15. 2. 1993, s. 3.

radi različnosti je bila vedno merilo odzivanja na posebnosti. Posebnosti v čemer koli — v interesih pa še najbolj.

Osebne pravice in državljanke svoboščine so danes v ospredju zanimanja svetovne javnosti. Toda znatno bolj, če gre za individualne kršitve kot pa za množične, mednarodne, medetične in še kakšne, ki zlasti z novejšimi procesi zlasti na jugoslovanskih tleh prihajajo na površje. Države se raje ukvarjajo s pojavi kot so »Fremdenhass«, »Antisemitismus«, »Judenhass« ali »bias« ali »hate crime« ali »Gypsy refugees« itd. na ravni posameznikov ali kvečjemu še njihovih skupin. Na to kaže najnovejše zanimanje za zbiranje statističnih podatkov, individualizirani ukrepi, predvsem kazenske narave, s čemer bi ponekod radi dosegli morebitno harmonizacijo in konformizem itd. Sicer jim je bližja imigracijska zakonodaja, zaostrovanje kaznovalne politike, udarjanje posebnih oblik nadzorovanja sumljivih in doslednejša raba dokaj zmilitarizirane policijske kontrolne tehnologije kot pa želja, da bi se z združenimi močmi, zlasti v Evropi, spopadali z vzročnostjo v kali, kar je seveda najtežje. To še posebej potrjuje eksodus narodov Bosne in Hercegovine, dogajanje, ki nam je najbolj blizu in ki tudi pri nas ustvarja procese nesprejemanja drugačnih in različnih.

Država lahko torej blaži nasilje, o katerem razpravljamo, in obravnava kriminal zoper drugačne, ni pa verjeti, da bi ga ustavila. Lahko tlači predsodke, jih zatira, onemogoča, preganja, se z njimi spopada celo z inkriminacijami in penalizacijami (spomnimo se na »Zbujanje narodnega, rasnega ali verskega sovraštva, razdora ali nestrnosti« v 134. členu KZ SFR Jugoslavije). Toda že sam obstoj drugačnosti in različnosti je sam v sebi konflikten. Zato je v vsaki svobodni družbi, kljub zagotovljenim pravicam in svoboščinam in omogočanju različnosti in drugačnosti, dopuščati tudi nestrinjanje z drugačnostjo in različnostjo. Oblast in država morata vzdrževati meje konfliktnosti, toda najbrž ne z masovnim razčiščevanjem zavesti in ker tega večinoma ne dela, se ni čuditi, če se pretežno vendarle zadowoljuje z individualiziranim reševanjem problemov. V skrajnosti (spet na bivših jugoslovenskih tleh) pa se država sama vpleta v njihovo obravnavanje s silo, ki jo ima na voljo. Tu pa ni veliko početi s psihološkimi, pedagoškimi in socialnokulturnimi intervencijami, ostaja le še mednarodnopolitična in vojaška. Ali spet, nasilje zoper nasilje.

Sklep

Pojav nesprejemanja in zavračanja drugačnih, sovraščvo do tujcev, netolerantnost in nehumanost do različnih, ni nov pojav. Traja že vso človeško zgodovino, toda danes se v normalnih pluralističnih družbah začenjajo upirati zlasti ekstremističnim stališčem in gibanjem, naperjenim zoper tako ogrožene posameznike in skupine. **Radikalni odnos do drugačnih** moti kolikor toliko načrtovano in organizirano **varnostno politiko znotraj vsake družbe**, ustvarja kulturne in druge konflikte in načenja dokaj opevani multikulturalizem. Ponekod je še posebej moteč za domnevno »melting pot society«, ki so ji dolgo časa verjeli, pa se je pokazalo, da je tovrstna nacionalna strategija — predvsem iluzija za politiko.

Javne manifestacije, upiranje desnemu ekstremizmu in radikalizmu, nasilje za doseganje enakosti in pravičnosti, ozaveščanje žrtev kriminalnih predsodkov, državne intervencije v podporo ogroženim itd. potrjujejo, da je tovrstno nasilje v posameznih državah v ospredju pozornosti, tako pri oblasti kot pri javnosti, še zlasti, če se s pojaviti tako ali drugače **manifestira degradacija določenih skupin ljudi**, onemogoča njihove temeljne pravice in travmatizira kar precejšen del prebivalstva.

V tem sestavku so načeti le nekateri problemi drugačnih in različnih, stigmatiziranih z nekimi rasnimi, nacionalnimi, etničnimi, verskimi in spolnimi posebnostmi. Toda, danes **obstajajo** še druge skupine drugačnih, ki jih po eni plati uvrščajo, bodisi med »socialne smeti« bodisi med »družbeni dinamit«²³ in so kot taki zaradi svojega obstoja, vedenja in pomena za družbeno okolje pogosto težko sprejemljivi, moteči, in državo glede varnosti in nemotenega delovanja veliko stanejo. Med »socialne smeti« po nekaterih izhodiščih sodijo starci, invalidni, zaostali in bolni, neproduktivni, pa revni, berači, potepuhni, brezdelneži, alkoholiki, narkomani itd.

»Družbeni« dinamit pa predstavljajo: stavkači, sindikalni in delavski aktivisti, politični in strankarski radikalisti, feministi, etnične in druge manjšine itd. V večstrankarskem sistemu gotovo odpade politična drugačnost, kolikor seveda ni ekstremna.

Skratka, tako gledanje, ki je gotovo radikalizirano in nekoliko ekstremistično, nedvoumno širi skupine drugačnih in različnih izven doslej

²³ Hester/Eglin, s. 158.

upoštevanega kroga možnih »žrtev« kriminala iz sovraštva in predsodkov. Toda človeštvo je že od nekdaj gledalo na tiste, ki se odklanjajo od nekega sprejemljivega povprečja — drugače, in njihova drugačnost je bila vedno razlog za stigmo, strah, ogorčenje — tja do sovraštva v skrajnem primeru. Nova socialna gibanja, dopuščanje individualnosti, pomaganje nemočnim, redifiniranje prenekaterih družbenih norm (ne le pravnih), humanizacija represije, spremištanje kulturnih standardov glede spolnosti, prizadevanja za redistribucijo družbene moći in blagostanja, tja do doslednejšega zagotavljanja človekovih pravic in državljanskih svoboščin v marsičem blažijo konfliktnosti, ki tle pod površjem. Toda konflikti obstajajo, le da se tudi nasilje, ki je v marsičem regulirano, hkrati marsikdaj tudi kultivira v primerjavi s tistim, ki ga poznamo iz preteklosti. **Najhujši kriminal zaradi drugačnosti in različnosti pa so gotovo vojne in oboroženi spopadi**, ki jih ne gre spregledovati ob obravnavanju te problematike.

Cas, v katerem živimo in preteklost lahko ocenjujemo s pogledi na drugačne in različne od nekega povprečja ali pričakovanj. Že doslej je bilo dosti ne le kriminala, ampak tudi bolečin, stisk in težav in sploh destrukcije, tako pri ljudeh, kot na njihovih stvareh in vrednotah. Moderna postindustrijska družba, informatizacija ter avtomatizacija, zamotanost družbene in delovne organizacije, tehnološki sistemi, birokratizacija, krize, brezosebnost v odnosih med ljudmi, migracije, brezposelnost itd., prinašajo nove možnosti za izločevanje ljudi in njihovo zavračanje po novih merilih — to je predvsem nesposobnih, netekmovalnih in ne le versko, nacionalno, rasno in spolno drugačnih — marveč tudi kako dru-

gače drugačnih od doslej upoštevanih izhodišč, kar bo usmerjalo zlo, jezo, sovraštvo, frustracije, tenzije in sploh motivacije tistih, ki to lahko počenjajo in naj bi bili po lastnem mnenju — boljši.

Po svetu si zelo prizadevajo za zmanjševanje in obvladovanje nasilja. Nasprotno se marsikje trudijo za socializacijo v nenasilju z različnimi oblikami prilagajanja, institucionalizacije, vplivanja, učenja ter internalizacije, osebne interakcije in dejavnosti v skupnosti. Kriminologija ima pri tem lahko pomembno vlogo, seveda če gre za normalno delujočo družbo, v kateri ni skrbi za preživetje, niti izredne razmere ne ogrožajo temeljnih človeških vrednot. Glede tega pa smo daleč proč od morebitnih želja o nenasilju, čeprav bi, po Benjaminu, lahko rekli, da je tudi »demokracija — degeneracija prava in nasilja prava in da ni nobene demokracije, vredne tega imena«.²⁴ Toda tudi glede nasilja zoper drugačne in različne je najbrž bolje živeti v demokratični družbi kot zunaj nje.

Ali je mogoče pričakovati družbo nenasilja? Verjetno nikoli. Zato je utopično verjeti v popolno sprejemanje drugačnosti. Bolj ko bo človeštvo dopuščalo drugačnost, več predsodkov in zadržkov bo rojevala ta drugačnost, kljub morebitni socializaciji z njo. Potem gre le še za regulacijo nesprejemanja drugačnosti in za multikulturalizacijo uravnavanja nasilnosti na obvladljivi ravni, kolikor pričakovanja ogroženih ne bodo previsoka. Kajti tudi doslej je vsaka drugačnost plačevala svojo ceno.

Rokopis končan 23. februarja 1993.

²⁴ V navedbi Salecl, tipkopis, s. 95.

LITERATURA:

1. Baril, M.: Television and violence: or crime does pay. *International Criminal Police Review*, Paris 38 (1983) 371, s. 230—233.
2. Baril, M.: Violence et répression: mythe ou réalité? *Criminologie*, Montreal 12 (1979) 1, s. 66—77.
3. Barnett, I.: Violence and the negro struggle for equality in the U.S.A. *International Journal of Offender Therapy*, London 13 (1969) 2, s. 76—81.
4. Berk, R.: Thinking about hate-motivated crimes. *Journal of Interpersonal Violence*, Newbury Park 5 (1990) 3, s. 334—349.
5. Bernard, T.: Angry aggression among the »Truly Disadvantaged«. *Criminology*, Columbus 28 (1990) 1, s. 73—96.
6. Berrill, K.; Herek, G.: Primary and secondary victimization in anti-gay hate crimes. *Journal of Interpersonal Violence*, Newbury Park 5 (1990) 3, s. 401—413.
7. Berrill, K. T.: Anti-gay violence and victimization in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, Newbury Park 5 (1990) 3, s. 274 do 294.
8. Blishchenko, I.: International violence as a special problem of the fight against crime. *International Review of Criminal Policy*, New York (1976) 32, s. 8—13.
9. Boland, M.: »Mainstream« hatred. *The Police Chief*, Gaithersburg 59 (1992) 6, s. 30—32.

10. Breakwell, G. M.: **Facing physical violence**. London, The British Psychological Society & Routledge 1989, 97 s.
11. Brennan, P.; Mednick, S.; John, R.: Specialization in violence: of a criminal subgroup. **Criminology**, Columbus 27 (1989) 3, s. 437—453.
12. Burden, O.: Peacekeeping and the »Thin Blue Line«. **The Police Chief**, Gaithersburg 59 (1992) 6, s. 17—28.
13. Coppard-Briton, Y.: L'étiologie de la violence. **Instantanés criminologiques**, Melun (1978) 35, s. 5—11.
14. Cremer-Schäfer, H.: Skandalisierungsfallen. **Kriminologisches Journal**, Hamburg 24 (1992) 1, s. 23—36.
15. **Dictionary of criminology** / ed. Walsh, D.; Poole, A. London /etc./, Routledge & Kegan 1983, s. 235—236.
16. **Dictionary of the social sciences** / ed. J. Gould, W. L. Kolb. New York, The Free press 1964, s. 40—41, 203, 527—528, 570—571, 628, 694—695.
17. **Drugičnost otrok v naši šoli**: zbornik s strokovnega posvetovanja, ki je bilo v Ljubljani, 17. in 18. septembra 1986. Ljubljana, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše 1987, 425 s.
18. Dubko, J.: Politično nasilje v luči moralnih utopij in socialno-nravne praktike. V: **Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost**. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče 1991, s. 57—63.
19. Ehrlich, H.: The ecology of anti-gay violence. **Journal of Interpersonal Violence**, Newbury Park 5 (1990) 3, s. 359—365.
20. Funk, A.; Stehr, J.: Das Reden über Gewalt und sein Beitrag zur Stabilisierung von Herrschaftsverhältnissen. **Kriminologisches Journal**, Hamburg 24 (1992), 1, s. 3—7.
21. Garnets, L.; Herek, G.; Levy, B.: Violence and victimization of lesbians and gay men. **Journal of Interpersonal Violence** Newbury Park 5 (1990) 3, s. 366—383.
22. **Gewalt in der Bundesrepublik Deutschland** / Schwind, H. D. et al. Berlin, Duncker & Humboldt 1989, 555 s.
23. Griep, B.; Menzel, G.: Extremismusbekämpfung Gegenwart und Ausblick. **Kriministik**, Heidelberg 45 (1991) 1, s. 42—43.
24. Harnischmacher, R.: Huligan i njegov svjetonazor u okviru nogometnog vandalizma. **Izbor**, Zagreb 29 (1989) 2, s. 179—189.
25. Herek, G.: The context of anti-gay violence. **Journal of Interpersonal Violence**, Newbury Park 5 (1990) 3, 316—333.
26. Hunter, J.: Violence against lesbian and gay male youths. **Journal of Interpersonal Violence**, Newbury Park 5 (1990) 3, s. 295—300.
27. Jäger, H.: **Makrokriminalität**. Frankfurt am Main, Suhrkamp 1989, 216 s.
28. Knudten, R.: Viktimizacija u državnim zatvorima. **Viktimologija**, Zagreb 1 (1990) 1—2, s. 62—68.
29. Korfes, G.: Zur Entwicklung des Rechtsextremismus in der DDR. **Kriminologisches Journal**, Hamburg 24 (1992) 1, s. 50—64.
30. Lieberman, M.: Preventing hate crime: new tools, new expectations for law enforcement. **The Police Chief**, Gaithersburg 59 (1992) 6, s. 33—35.
31. Luckenbill, D.; Doyle, D.: Structural position and violence: developing a cultural explanation. **Criminology**, Columbus 27 (1989) 3, s. 419—436.
32. Markuze, H.: Agresivnost u naprednom industrijskom društvu. **Gledišta**, Beograd 18 (1977) 1—2, s. 101—115.
33. Mletzko, M.: Die »ANTIFA« — Kampagne autonomer Gruppen. **Kriministik**, Heidelberg 46 (1992) 3, s. 147—151.
34. Morin, L.: Izobraževanje ali nasilje pravičnosti. **Penološki bilten**, Ljubljana 9 (1991) 1—2, s.
35. Murphy, P.; Dunning, E.; Williams, J.: Soccer crowd disorder and the press: processes of amplification and de-amplification in historical perspective. **Theory, culture and society**, London 5 (1988) 4, s. 645—673.
36. Nastran Ule, M.: **Socialna psihologija**. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče 1992, 396 s.
37. Normandeau, A.: Le public et la violence; l'analyse des rapports des commissions d'enquête. **Criminologie**, Montreal 12 (1979) 1, s. 81—88.
38. Pepinsky, H.: Violence as unresponsiveness: toward a new conception of crime. **Justice quarterly**, Highland Heights 5 (1988) 4, s. 539—563.
39. Quensel, S.: Ansichten und Diskurse über Gewalt. **Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform**, Köln 75 (1992) 5, s. 249—260.
40. Ramirez, O.: 1992 — The Year of indigenous peoples. **Social justice**, San Francisco 19 (1992) 2, s. 56—62.
41. Ramirez, O.: The loss of native lands and economic blackmail. **Social justice**, San Francisco 19 (1992) 2, s. 78—86.
42. **Rječnik sociologije i socijalne psihologije**. Zagreb, Informator 1977, s. 478.
43. Ross, J. I.: The outcomes of public police violence: a neglected research agenda. **Police Studies**, Cincinnati 15 (1992) 1, s. 1—12.
44. Salecl, R.: **Ideologija in nadzorovanje**. Doktorska disertacija. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo 1991, 262 s.
45. Schneider, H. J.: La criminalité violente dans les débats criminologiques en Allemagne et sur le plan international. **Revue internationale de criminologie et de police technique**, Geneve 45 (1992) 3, s. 297—320.
46. Schneider, H. J.: La criminologie des bagarres (Krawalle). **Revue internationale de criminologie et de police technique**, Geneve 43 (1992) 1, s. 62—74.
47. Schneider, J.: Gewalt in der Schule. **Kriministik**, Heidelberg 45 (1991) 1, s. 15—24.
48. Shrader, W.: Demoralization in modern society: the experiential dilemma. **Contemporary Crises**, Amsterdam 6 (1982) 3, s. 267—283.
49. **Sociološki leksikon**. Beograd, Savremena administracija 1982, s. 487—488, 673.
50. Szabo, D.: La violence dans le monde. **Annales internationales de criminologie**. Melun 18 (1979—80) 2, s. 53—58.
51. Szabo, D.: Violence collective et processus politique: peut-on défendre la démocratie? **Revue internationale de criminologie et de police technique**, Geneve 35 (1982) 3, s. 231—254.

52. Vasiljević, V.: Političko nasilje i kaznena odgovornost. **Forum**, Beograd 6 (1991) 2, s. 3—11.
53. Wertheimer, D.: Treatment and service interventions for lesbian and gay male crime victims. **Journal of Interpersonal Violence**, Newbury Park 5 (1990) 3, s. 384—400.
54. Wessel, R.: Novi izzivi mednarodni organizaciji: implikacije pluralističnega razumevanja sveta na prevlado političnega nasilja. V: **Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost**. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče 1991, s. 46—56.
55. Wolfgang, M.: Violence, U.S.A. riots and crime. **Mental health digest**, Washington 1 (1969) 3, s. 18—24.
56. Wolfgang, M.; Ferracuti, F.: **The subculture of violence: towards an integrated theory in criminology**. London, Tavistock 1967, s. 387.

Seznam uporabljene literature sestavila
Marija Milenković

Difference and Diversity as a Motive for Violent Crime

Janez Pečar, L. L. D., Professor of Criminology, Institute of Criminology at the Faculty of Law, Kongresni trg 12, 61001 Ljubljana, Slovenia.

Crimes committed against people of different race, nationality, ethnicity, religion and sexual orientation essentially manifest political and unconventional violence arising from some kind of fundamentalism, old mythology and xenophobia. This sort of crime is mainly motivated by prejudices and intolerance although its etiology may also be rooted in certain negative experiences and preoccupation with the proper identity, in the past history, demographic structure of the population or arises from ideological indoctrination. Very often organized group violence operates with its suggestive power as some kind of imitation machine which promotes by its prejudices discrimination and segregation of all who are different and creates various stereotypes about them, labels them and pushes them into a marginal position. The victims are migrants, economic and political refugees, seasonal workers, the exiled, deserters, refugees, members of other nationalities or minority groups, foreigners in general, people of different confessions, sexually different and others; they can accept this situation or refuse it depending on how effectively the majority of their community perceive, politicize and react to the problem of being different. This can result in mutual repression, criminal and other kind of victimization and in various social pressures which can be merely symbolic or actual.

When dealing in Slovenia with all who are different it would be recommendable to avoid the clichés coming from the West. In the past years there

has been a growing distrust towards the »newcomers« arriving from the former Yugoslav republics. There is also a certain dissatisfaction with phenomena arising from the communications with Europe which equally present a certain danger and unacceptability in the Slovene situation.

Control and repression of violence against the different begin by recognizing its causes. But the degree of violence as a reaction to dissimilarity is always an indicator of society's response to its particularities. If dissimilarity and difference are legitimate, then there should also be a possibility of disagreeing with them, on condition that the state regulates and eliminates adequately the manifestations of radicalism and extremism and tempers conflicts. The most serious crime against the different is however the wars and armed conflicts in which the state itself is actively involved. A new period brings about new possibilities for discrimination against and rejection of people according to the new criteria. In spite of all efforts to socialize people in non-violence, it is not possible to expect a society without violence, as has already been proved in the course of history in which the fact of being different has always had to be paid for.

Key words: hates crimes, discrimination, violence, victims, racial groups, ethnical groups, other social groups.

UDC 316.483:316.35